

A jövő
megjósolásnak
leghatékonyabb
módja, ha
nekiállunk
megalkotni.

(Peter Drucker)

Europa Varietas Intézet
Institut Europa Varietas - Europa Varietas Institute

Integrációs törekvések frankofón Afrikában

a függetlenné válástól napjainkig

Dr. habil. Túrke András István

XII. évfolyam 1. szám

2022.
január 9.

TARTALOM

I. Nyugat-Afrika.....2

II. Nagy tavak térsége
.....12

Konklúzió.....15

A magyar és európai állampolgárok számára talán meglepő, hogy az afrikai kontinensen milyen erősek és számosak az integrációs törekvések. Mindez természetesen többnyire nem jelenti ezen törekvések automatikus sikerességét és hatékonyságát is.

Frankofón Afrika területén is - némi történelmi előzményeket tekintve - először a gyarmatosítók próbálták saját szempontjaik alapján nagyobb politikai-gazdasági egységbe szervezni a különféle gyarmati területeiket. Szintén meglepő, hogy a szabadságukat frissen elnyert új afrikai államok lényegében az "első pillanattól" fogva integrációs egységekben gondolkodtak, kezdve az Afrikai Egységsszervezet kontinentális szintjétől a kisebb regionális vagy helyi együttműködési szervezetekig.

Amin szintén elcsodálkozhatunk, hogy ezen törekvések igencsak párhuzamba állíthatóak az európai integrációs törekvésekkel. Utóbbiak a gyakran francia vagy belga egyetemeken tanult afrikai vezetők köre számára sem maradtak ismeretlenek, hanem - mint például az 1957-es Római Szerződés - mintaként szolgált előttük.

Mennyire voltak elszigetelt, esetleg halva születettek ezen integrációs törekvéske Frankofón Afrikában?

Miért bukott el megannyi integrációs törekvés és miben rejlik a sikeres integráció titka?

Van-e e téren közös jellemvonás az európai integrációval? (Előzetes rövid válasz: van.)

Többek között ezekre a kérdésekre kísérel meg választ adni az alábbi elemzés, mely számos elemében a szegedi CUF (Frankofón Egyetemi Központ) keretében végzett oktatási és kutatói tevékenységemre épül.

I. Fontosabb integrációs törekvések a Nyugat-Afrikában: a Nyugat-afrikai Államok Gazdasági Közössége és előzményei

1.1 Francia Nyugat-Afrikától a dekolonizációs törekvésekig

Nyugat-Afrikában a mai Szenegáltól Nigerig, illetve Malitól Elefántcsontpartig terjedő területen meginduló integráció – némi történelmi-birodalmi előzményeket leszámítva¹ - nagyrészt az e területeken megindult francia (és brit) gyarmatosításhoz köthető.

Francia Nyugat-Afrika (*Afrique-Occidentale française* AOF, 1895-1958)) kezdetben négy – Szenegál, Guinea, Elefánt-csontpart, Francia Szudánt (leendő Mali), majd – fokozatosan kiegészülve Felső-Voltával (leendő Burkina Faso, a Szudán-tól elcsatolt területen), Dahomey-jel (leendő Bénin), Mauritániával és Nigerrel – nyolc francia kolóniát tömörítő föderációként jött létre egy dekrétummal 1895-ben, 1958-as feloszlásának pillanatában területén 25 millió fő élt.

Az AOF célja az volt, hogy e területeket egységes francia adminisztráció alá szervezze. Fővárosa Szenegálban először Saint-Louis (1895-1902) majd Dakar (1902-) lett. 1901-ben Szenegál jegybankja Nyugat-Afrika (központi) Bankjává alakult át. Az AOF-et francia főkormányzó irányította, aki az első időkben Szenegál kormányzói tisztségét is betöltötte s egyben a (párizsi) Gyarmatügyi Minisztérium képviselője is volt.

1957-59 között megnevezése főbiztos lett s több „kormányzó helytartó” (*lieutenant gouverneur*) volt alárendelve. Az idők folyamán az adminisztratív szerveződés alapegysége a körzet (*cercle*) és alegységei lettek, a körzetek élén a körzeti parancsnokkal, mely az afrikaiak számára lényegében a gyarmati hatalmat személyesítette meg. Ezek rögzítették a fejadót, az illetékeket, illetve szervezték meg a kötelező közmunkákat. A gyarmati területeket szinte kizárólag az anyaország érdekei szerint, a térségi gazdasági egységeket alig figyelembe véve, a helyi elit kizárása mellett igazgatták. A Francia Nyugat-afrikai kolóniák határait a szomszédos hatalmakkal konvenciókban állapították meg, a franco-francia szomszédságú gyarmatok esetén pedig egyszerű adminisztratív döntéssel.²

A második világháborút követően, 1946-ban Franciaország csak kismértékben változtatott a volt gyarmataival való kapcsolatán, létrehozva a IV. köztársaság Francia Unióját, mely 1958-ban az V. köztársaság alkotmányában Francia Közösségre módosult. Az afrikai partnerek mindkettőben csalódtak, utóbbi integrációs törekvése pedig hamar okafogyottá vált az 1960-ban meginduló dekolonizációs hullám miatt.

A Francia Közösség *de facto* csak az 1959-es évben működött, bár *de iure* egészen 1995-ig létezett. A brit gyarmati területeket tekintve a korábbi *British Commonwealth*-t 1949-ben felváltotta a Nemzetközösség (*Commonwealth of Nations*). Utóbbi a francia közösséghez képest több autonómiát engedve a tagoknak lazább együttműködési fórumot

¹ Történelmi előzmények: Mauritánia térsége alatt a római korban nagyjából a Marokkó-Algéria térséget értették. A Ghana birodalom 300-1240 között a jelenlegi Szenegál, Mali és Mauritánia egyes területeit, 1230-1545 között a Mali Birodalom pedig Szenegál, Gambia, Guinea, Mauritánia, Mali és Niger egyes térségeit foglalta magába. A 1464-1591 közötti Songhai birodalom nagyjából a Mali birodalom térségét fedte le, kiegészülve a mai Burkina Faso, Bénin és Nigéria egyes területeivel. A térségben tehát „integrációs hatást” elvileg a korábbi történelmi birodalmi formációk is kifejthettek volna, de ezek, részint az aktuális korszakokat kivéve nem bizonyultak hosszabb életűnek, részint például politikai-gazdasági téren igen minimálisnak és szintén csak időlegesnek tekinthetőek. (Forrásként az Europa Varietas Institute CERPESC projektjének adatbázisait használtuk fel: <http://www.europavarietas.org/csdp/fr/geopolitique>)

² Lugan, Bernard: *L'Histoire de l'Afrique - Des origines à nos jours*. Paris, Ellipses, 2009. p. 607.

jelentett, közös államfővel a királynő személyét tekintve. A térségből Ghána (1957-ben), Sierra Leone (1961-ben) és Nigéria (1960-ban) lett tagja.

Az Afrikai Egységszervezet (AESZ) 1963. május 25-i létrehozásában a térség államai fontos szerepet töltek be, vezetőiket a kezdeményezések élvonalában találjuk: Kwame Nkrumah (Ghána) és Sékou Touré (Guinea) elnökök a progresszív, ún. Casablanca csoport vezetőiként – részben az európai integráció eredményeitől is fellelkesülve – egy, az Amerikai Egyesült Államokhoz hasonló föderáció (Afrikai Közösség) megteremtését szorgalmazták.

Rajtuk kívül az Egyesült Arab Köztársaság (EAK), Algéria, Líbia, Mali és Marokkó jellemzően baloldali vezetői támogatták még az elképzelést. 1962. április 2-án fel is állították az Afrikai Közös Piacot (MCA) Algéria, az EAK, Ghána, Guinea, Mali, Marokkó részvételével, de ez mindössze az AESZ létrejöttéig működött.

A Monrovia csoportba pedig a mérsékeltbb együttműködési törekvések támogatói tartoztak: A 21 szubszaharai állam közül a térségre vonatkozóan Szenegált (Léopold Sedhar Sengor elnök, a csoport vezetője), valamint Nigériát emelnék ki, de ide tartozott a frankofón államok nagyrésze is. Ezen csoport az államok (teljes) szuverenitását tiszteletben tartó, jóval lazább, konföderatív együttműködési formát képzelt el, a korábbi gyarmatosító metropoliszokkal való szoros együttműködés fenntartását szorgalmazva, azon gazdasági megfontolásból, hogy biztosítsák számukra a fejlődés megindulásához elengedhetetlenül szükséges tőkealapot.

A térség államai tehát kezdeményező szerepet töltek be, de több fronton is jelentősen eltérő álláspontot képviseltek az együttműködés mélysége és szervezeti

kereteinek szempontjából: Egyrészt a szoros föderációt vagy laza konföderációt akarók között, másrészt a volt gyarmatosító országokkal való szorosabb vagy lazább kapcsolatok terén húzódtak a legfőbb törésvonalak.

Markánsan megjelent az a dilemma, hogy mi lesz az új országokkal a függetlenné válás után, tőke és tapasztalatok nélkül, gyenge gazdasági alapokkal. A „vak vezet világtalant” elve alapján szerveződő regionális együttműködés(ek) vajon a mintának tekintett, 1957-ben a Római Szerződéssel létrehozott Európai Gazdasági Közösség sikerének útjára léphet(nek)-e, vagy egyszerűen nem nélkülözhető hosszabb távon sem a „köldökzsinórok fenntartása” a volt gyarmattartó államokkal?

Az Afrikai Egységszervezet kartájának aláírása – melyet a mali Modibo Keita és a togói Sylvanus Olympio elnökök dolgoztak ki - egyben azt is jelentette, hogy az új afrikai államok *de iure* elismerik a gyarmatosítók által korábban teljesen önkényesen megállapított határok végleges voltát, sérthetlenségét, célként előtérbe helyezve a politikai-gazdasági stabilitást az állami szuverenitás sérthetlensége (be nem avatkozás elve) mellett.

Ez utóbbi komoly problémákat eredményezett - a vizsgált térségre szűkítve – a Franciaország által is támogatott biafrai szeparatista törekvés (1967-1970)³ kezelésében Nigériában. Ennek kapcsán a térségben a frankofón-angolszász államok és területek rivalizálását, mint az integráció ellen dolgozó tényezőt külön ki kell emelnünk, ezt az ellentétet pedig a háttérből az egykori gyarmatosítók gyakran még tovább szították a *divide et impera* elv alapján.

A szuperhatalmak hidegháborús korában mindezt tovább árnyalta a marxista-kommunista-maoista (szovjet-kínai) és a demokratikus-kapitalista amerikai ideo-

³ Túrke A. I. (szerk.) *A Jelenkori Franciaország*, Bp. L'Harmattan, 2021, I. p. 55-56. és II. p. 219.

lógiai megosztottság behatolása a térségbe, kiegészülve az el nem kötelezettek erősen antikolonialista mozgalmához csatlakozó afrikai államokkal (Ghána és Guinea). Az új, független államokat erős etnikai és vallási sokféleség jellemezte, sok esetben a mesterséges határok (rokon) törzseket és etnikumokat vágtak ketté.⁴

A dekolonizációs hullámban elsőként, 1957-ben függetlenedő egykori brit gyarmat (*Gold Coast*) Ghána⁵ Kwame N’Krumah vezetésével mind a függetlenség, mind az integráció zászlóvivőjének számított az afrikai kontinensen, ahol 1960 és 80 között közel 200, határokon átívelő multiszektoriális gazdasági együttműködés és több mint 120 kormányközi és bilaterális együttműködési forma jött létre.

Az első komolyabb megosztó tényező Nyugat-Afrika frankofón államai között a Francia Közösséghez való viszonyulás kérdése volt, melyről az 1958. szeptember 28-ai az új francia alkotmányról szóló referendum döntött: Léopold Sédar Senghor Szenegálja és Modibo Keita Francia Szudánja támogatta, míg Guinea (Sékou Touré) és Niger (Bakari Djibo) ellene szavazott.

Guineában a lakosság többsége is a Közösség ellen szavazott, így – a többi volt AOF állammal szemben, melyek a Közösségen belül váltak autonóm államokká – egyedül teljesen függetlenné vált.⁶

1.2. A Száhel-Benin Uniótól a Mano Folyó Unióig

Az első együttműködési törekvés a térségben a kérészéletű Száhel-Benin Unió volt (1958-59), melyet a politikai, gazdasági és katonai együttműködés terepének szántak. Négy egykori AOF tag hozta létre, Elefántcsontpart, Felső-Volta, Dahomey és Niger.

Felállították az Állam- és kormányfők, a közösügyi miniszterek és a nemzetgyűlések elnökeinek tanácsait. Nagyratörő terveikben – csupán egy évvel az 1957-es Római Szerződés után – már vámunió felállításáról és törlesztési alap (*caisse d’amortissement*) felállításáról is döntöttek. A Mali Föderáció létrejötte azonban jelentősen módosította a tervet.

1958. decemberében a Senghor elnököl- te Szenegál, Francia Szudán (a leendő Szudáni köztársaság: Mali) Felső-Volta és Dahomey ugyanis létrehozta a hasonlóan kérészéletű Mali Föderációt.⁷ Félix Houphouët-Boigny Elefántcsontpartját is hívták, de az kijelentette, hogy nem szeretne a föderáció „fejőstehenévé” válni.

A francia Afrika-politika (*Françafrique*) mindent elkövetett a háttérben eme érdekeivel szemben álló integrációs törekvés bomlasztására: 1959-ben Maurice Yaméogo Felső-Volta elnöke – elefántcsontparti (és egyben francia) hatásra⁸ - kihátrált a föderációból és a Francia Közösséghez való csatlakozási igényét jelentette be. Dahomeyben pedig

⁴ Részleteiről ld. Benkes Mihály: *A szuperhatalmak kora 1945-1992*. Bp. Korona, 1999. pp. 156-161.

⁵ Megjegyezzük Libéria, volt amerikai gyarmat már 1847-ben függetlenedett: elsőként a kontinensen.

⁶ A francia alkotmány ezen verziója szerint még azon tagnak, mely proklamálja függetlenségét annak távoznia kell a Közösségből. Ez csak – miután észlelték a dekolonizáció mindent elsőprő hullámát – az 1960. június 4-ei alkotmánymódosítással változott meg, mely lehetővé tette, hogy a függetlenségüket kikiáltott tagok szerződéses úton továbbra is a Közösség tagja maradhasson (sőt, elvileg más független államok számára is engedélyezte a csatlakozást, de erre sohasem került sor.)

⁷ A Mali Föderáció tehát lényegében korábban létezett, mint a leendő Mali köztársaság (1960-), miközben a névadó, történelmi Mali birodalom (XIII-XVI. sz.) nagyjából a mai Mali területét fedte le. ld. Türke A. I. (összeállította): *Manuel - Coopérations régionales et transfrontalières en Afrique*. Europa Varietas Institute, 2018. p.16.

⁸ Itt kell megemlítenünk Jacques Foccart nevét, a *Françafrique* atyjának erős befolyását a térségre, aki az Élysée-palota Afrikai és Madagaszkári Ügyekkel Foglalkozó Főtitkárságát (SGAAM) vezette 1960–1974 között.

megbuktak a föderáció hívei és az ország végül mégsem csatlakozott.

Az ellenpólus, a Száhel-Benin Unió országainak válasza tehát a rivális integrációs törekvésre az unió kiterjesztése és jelentős átszervezése lett, lényegében az eredeti szoros integrációs célok feladásával, kilúgozásával. 1959-ben francia bábáskodás alatt létrehozták az Egyetértés Tanácsát (*Conseil d'entente*). E főként gazdasági jellegű szervezet máig a legrégebbi a létező nyugat-afrikai integrációs együttműködési formák között. (Togo 1966-ban csatlakozott.)

A Mali Föderáción belül főként Szenegál és Szudán között alakultak ki ellentétek: a szudániak a két nép mihamarabbi fúzióját szorgalmazták, valamint ellenezték, hogy Senghor legyen az elnök Keita helyett. Keita 1960 augusztusában élesen elítélte a francia kísérleti atomrobbantásokat a Szaharában, mely további feszültséget eredményezett a franciabarát Szenegállal is.

A Mali Föderációnak az adta meg a kegyelemdöfést, hogy 1960. szeptember 22-én Keita proklamálta Francia Szudán függetlenségét, létrehozva Mali Köztársaságot s egyben csatlakozott az el nem kötelezett országok (*pays non alignés*) mozgalmához.

Mindeközben 1959-ben mégis létrejött egy újabb fontos együttműködési forma, a Nyugat-afrikai Vámunió (UDOA), mely az Egyetértés Tanácsának tagállamai és Mali között teremtett együttműködési formát és lényegében a térség máig legfontosabb integrációs szervezetének, a Nyugat-afrikai Államok Gazdasági Közössége (francia rövidítése: CEDEAO, angol rövidítése: ECOWAS) előfutárának, „ősének” tekinthető.

A Vámunió (UDOA) mellé 1962-ben felsorakozott egy másik szubregionális gazdasági közösség, a Nyugat-afrikai Monetáris Unió (UMOA), mely felsorakoztatta a korábbi Francia Nyugat-Afrika tagjait (Mauritánia kivételével és a volt portugál Bissao-Guineával), úgymint Benint (Dahomey), Burkina Fasot (Felső-Volta), Elefántcsontpartot, Malit, Nigert, Szene-gált és Togót.

Székhelye az elefántcsontparti Abidjan lett, bankja a Nyugat-afrikai Államok Központi Bankja (BCEAO), mely az Afrikai Pénzügyi közösség (CFA: a korábbi AOF és AEF - Francia Egyenlítői Afrika - államai) frankjának (FCFA) kibocsátására jogosult.

A Nyugat-afrikai Monetáris Unió tehát lényegében majdhogynem az AOF (és AEF) „restaurációjának” tekinthető és a *Françafrique* fontos eszközévé vált. Mali kilépése 1962. július elsején Párizs és Bamakó között újabb feszültséget generált.

A kormány a CFA frankról áttért a saját kibocsátású, nem konvertibilis mali frankra. Előbbi tulajdonlását betiltották, igencsak megnehezítve a kereskedők dolgát. A mali frank gyors mértékben inflálódni kezdett, a feketepiac felvirágzott. A kereskedők állataikat vagy vetőmagjaikat a szomszédos országokban adták el és importált árukat vettek, hogy azokat Maliban bocsássák majd újra áruba az illetékek és a vámok kifizetése nélkül.

Mindez a külkereskedelmi mérleget és az állami költségvetést is jelentős mértékben megborította, utóbbi 1960-68 között deficites lett. Az önállóság kísérlete tehát a fiatal, függetlenségét épphogy megszerzett, mindenféle kötődést és a regionális (francia bábáskodás alatti) monetáris-pénzügyi együttműködést visszautasító államban elbukott. Mali így 1967-ben benyújtotta a CFA frank zónához való reintegrációs kérelmét

és az önállósulási kísérlet kudarcra komoly tanulsággal szolgált a régió többi országa felé.⁹

1973-ban a Nyugat-afrikai Monetáris Unió (UMOA) szerződését felülvizsgálták és létrehozták a Nyugat-afrikai Fejlesztési Bankot (BOAD), valamint Franciaországgal újabb együttműködési megállapodásokat írtak alá. Az új szövegekbe regulációs mechanizmusok, az unió kohézióját és stabilitását garantáló passzusok kerültek.

A CFA frank franciaországi háttere miatt a régió közös pénzének a francia frankhoz való kötés és a monetáris politika szabályai miatt az UMOA tagjai átlagosan jobb gazdasági teljesítményt produkáltak, mint a szubszaharai Afrika többi országa. (Az államok jegybanki tartalékainak felét a *Banque de France*-nál kell letétben tartásuk, amiből az hiteleket nyújt és ami után kamatot fizet számukra.)

A francia frankot 1958 júniusában kétszer kellett leértékelni 20%-kal, 1958 decemberében 17,55%-kal, 1969. augusztus 8-án pedig 11%-kal. Az erős francia frank miatt a CFA frankot használó államok nehezebben tudtak exportálni a régió országaiban, de a 70-es évekbeli frankgyengülés ezt a hátrányt is fokozatosan „lefaragta.” További kedvező tényező, hogy a gazdasági fejlődés üteme általában meghaladta a demográfiai fejlődés ütemét, így a lakosság életkörülményei is javultak.

Ez a pozitív konjunktúrális időszak azonban a francia gazdasági kiugrást hozó ún. 30 dicsőséges év, a „*trentes glorieux*” végével a nyugat-afrikai országok ese-

tében is véget ért. Ráadásul a térséget duplán érték a negatív hatások: az olajválságok után, a '80-as években nemcsak a nyersanyagárak (elsődleges bevételük) piaci árai estek, hanem még a francia frankot is (többször) újra leértékelték¹⁰ ami a hozzá kötött CFA frank automatikus leértékelését is eredményezte:

Ami tehát korábban monetáris stabilitás teremtett a térségben, valamint viszonylagos stabil környezetet garantált a külföldi beruházási tőkének az most annyiban a visszájára fordult, hogy az eddig az exportot segítő francia frank gyengesége radikálisan csökkent, így ezen afrikai államok számára még az exportpolitika is megnehezült a térségben.¹¹

Mindezek következményeként a Nyugat-afrikai Monetáris Unió (UMOA) államainak makroökonómiai és pénzügyi mutatói gyors lejtmenetbe kezdtek, ami komoly gazdasági krízisbe torkollott. A szervezet a kihívásra a választ az integráció további mélyítésében találta meg, azaz a monetáris uniót kiegészítették a gazdasági integráció elmélyítésével. A monetáris stabilitást tehát gazdasági reformokkal tervezték megerősíteni s ennek kidolgozásával a BCEAO kormányzóját (*gouverneur*) bízták meg.

Miután 1993 augusztusában felfüggesztették a CFA frank francia frankra való beváltását, 1994. január 11-én a CFA frankot a felére értékelték le (1 frank = 100 FCFA). 1994 augusztus elsejére az UMOA átalakult Nyugat-afrikai Gazdasági és Monetáris Unióvá (UEMOA).

⁹ Sylvestre-Sidibe, Robert: *Quand le Mali éternua: Ou sous l'écu d'une civilisation*. Le Lys Bleu, 2019.

¹⁰ 1981. október 4-én 3%-kal, 1982. június 12-én 5,75%-kal. 1983. március 21-én pedig az EMS-ben 4,25%-kal felértékelték a német márkát és a holland forintot az összes többi valutával szemben – a francia frank ekkor 8%-kal értékelődött le a márkával szemben. Ld. Türke A. I.: *A jelenkori Franciaország I., op. cit.* pp. 138-139.

¹¹ Itt jegyezzük meg, egy ideje „divat” lett a magyar sajtóban is a CFA frank zónát kizárólag az érintett afrikai államok „francia kizsákmányolása” eszközeként bemutatni kétes eredetű (internetes hoax) forrásokra hivatkozva. A zóna kétségtelen nagy befolyást engedett Franciaországnak, de mint láthatjuk közgazdasági-monetáris szempontból jóval komplexebb jelenségről van szó, annak pozitív és negatív hozadékaival, melyek jórészt a világgazdaság kilengéseit is tükrözik.

A leértékelés komoly megrázkódtatást jelentett a városi lakosságnak a vásárlóerő csökkenése miatt, viszont jelentős mértékben járult hozzá például az elefántcsontparti kávé és kakaótermelés fellendüléséhez. (Tegyük hozzá: lényegében nem a helyiek, hanem az exportot kezükben tartó külföldi vállalatok jártak jól.)

A leértékelés pozitív hatása viszont egyrészt a helyi korrump rezsimok és a velük kétes üzleteikben együttműködő külföldi (francia) politikusok, másrészt az újabbnál újabb, elhúzódó helyi konfliktusok miatt minimálisra csökkent.¹² Az euró bevezetésével az FCFA is az euróhoz lett kötve, mely utóbbi erőssége miatt a térség ismét exportproblémákkal küzd.

Mindezekon túl a CEDEAO/ECOWAS integrációs előfutáraként, mai napig aktív, élő példaként ki kell még emelnünk az ADRAO-t és a Mano Folyó Uniót. A Nyugat-afrikai Rizstermelés Fejlődéséért Szervezet (ADRAO angol rövidítése: WARDA), 1971-ben jött létre és a CEDEAO létrehozása előtt az egyetlen olyan nagyobb, nyugat-afrikai regionális integrációs szervezet volt, mely egyaránt tömörített frankofón és angolszász államokat is.

Ez a funkcionális jellegű szerveződés nagyon limitált tevékenységi területre terjedt ki, ugyanakkor egy szektoriális területen lényegében az Európai Szén- és Acélközösséghez (ESZAK) hasonló eredményességgel „közelítette, közelíti” egymáshoz a résztvevőket. Az együttműködés területe tehát még csak nem is érintette a tagállamok politikai és gazdasági alapelveit.

2003-ban az ADRAO Afrikai Rizsközpont (*Africa Rice*) néven alakult át. Jelenleg már 28 tagot számlál, Afrika valamennyi régióját lefedi és hozzá tartozik egy agrárkutatókat végző és az éhínség felszámolásáért küzdő kutatóközpont. Központja jelenleg Abidjan-ban, Elefántcsontparton található.¹³

A Mano Folyó Uniót (*Mano River Union*, MRU) 1973-ban hozta létre Libéria és Sierra Leone, 1980-ban csatlakozott hozzá a francia ajkú Guinea, majd Elefántcsontpart 2008-ban. Célként a gazdasági együttműködés előmozdítását jelölték meg. A Mano folyó a (Guineát és Elefántcsontpartot összekötő) Nimba hegységben ered és határfolyóként funkcionál Libéria és Sierra Leone között.

Mivel a térséget az 1990-es években hosszú polgárháborúk bénították, az Unió lényegében e kezdeti szakaszában csak névleg létezett - 1986-os 600 fős létszáma 2000-re 48 főre zsugorodott. 2004. május 20-án viszont Lansana Conté guineai, Ahmad Tejan Kabbah sierra leonei és Gyude Bryant libériai elnökök határoztak az újraindításáról. Az uniót egy freetown-i (Sierra Leone) titkárság működteti, regionális irodái Conakryban (Guinea) és Monroviában (Libéria) működnek.

1.3. A CEDEAO létrehozása létrehozása, tagsága, felépítése és költségvetése

Mint bemutattuk a fentiekben, az út a Nyugat-afrikai Államok Gazdasági Közösségének létrehozása felé bővelkedett különböző szintű integrációs kísérletekben, melyek a Franciaország által erősen patronált UMOA és az angolszász államokat is magába foglaló, csupán egy szektoriális együttműködésre

¹² Larané, André: „11 janvier 1994 - Dévaluation du franc CFA”, *Herodote.net*, 2018.22.27., https://www.herodote.net/11_janvier_1994-evenement-19940111.php

¹³ A központ eredetileg az elefántcsontparti Bouaké-ben volt, de a politikai zavargások miatt egy ideig áthelyezték Cotonou-ba, Béninbe. Regionális központjai Saint-Louis-ban (Senegal), Ibadan (Nigéria) és Dar-es-Salaam (Tanzánia) vannak. A MAGHREB térségéből csak Egyiptom tag, viszont Nyugat- és Közép-Afrika minden állama tag, Szudán és Dél-Szudán nem tag, de Etiópia igen, délen pedig a Gabon-Kongó-KDK-Uganda-Kenya vonal határolja. Mozambik, valamint Madagaszkár. ld. az *Africa Rice* weboldala, <https://www.africarice-fr.org/a-propos> (Letöltve: 2021.09.13.)

limitált ADRAO kivételével többnyire kudarcba fulladtak, tetszhalott állapotba kerültek, koraszülött kezdeményezésnek bizonyultak.

Ennek oka többnyire a szervezetek létrehozásának elsietett jellege (lévén államiságukban alig megszilárdult, frissen független országok hozták létre őket) másrészt a túl rövid perspektívában elképzelt túlságosan nagyratörő célok, elmélyült integrációs célkitűzések voltak, egymástól jelentősen eltérő geopolitikai adottságú területek között, melyek között ezentúl még a frissen beáramlott világpolitikai ideológiák (marxizmus) is további dezintegrációs törésvonalakat képeztek.

Miért vált s CEDEAO/ECOWAS mégis tartós képződménnyé, mi a kulcsa a sikerének?

1968-ban Monroviában a Nyugat-Afrika állam- és kormányfői – az Együttműködési Tanács négy tagja, valamint Sierra Leone távollétében – arról határoztak, hogy létrehozzák a Nyugat-afrikai Regionális Csoportot (GRAO) melynek protokollja magába foglalt egy társulási protokollt is Nyugat-Afrika Gazdasági Közösségének (CEAO) létrehozásáról 1974-re.

Utóbbi hat, történelmileg, földrajzilag, valamint a közös nyelv és valuta által összekötött („frankofón”) állam csoportosulását jelentette, Elefántcsontpart, Felső-Volta, Mali, Mauritánia, Niger és Szenegál részvételével. Ez a kezdeményezés ugyan még kudarcot vallott, de a célt

nem adták fel, hogy a szubrégió államait egy gazdasági közösségben egyesítsék.

A CEAO-nak nagyon hamar támadt egy „angolszász” riválisa a térségben, a fentebb már bemutatott Mano Folyó Unió. A két (rivális) kezdeményezés attól fogva kereskedelmi problémákhoz vezetett a nyugat-afrikai régióban, ráadásul - Elefántcsontpart kivételével – a CEAO államai a Száhel övezetbe tartoznak, mely államoknak speciális, közös kihívásokkal kell(ett) szembesülniük.

A CEDEAO – mely a Nyugat-afrikai Vámuniót (UDOA) egyaránt „felmenői közé sorolja” – 1975. május 28-án jött létre Lagosban (Nigéria) azzal a céllal, hogy létrehozza a nyugat-afrikai gazdasági és monetáris uniót.

Szerződését 1993-ban revideálták s ekkor a békét és biztonságot is érintő passzusokkal egészítették ki. 15 tagja a nyugat-Afrika térség 3 regionális blokkjának országait foglalja magában, melyek túlnyomó része tehát 1975 óta tag:

- a Száheli-Afrika országai közül: Mali, Burkina Faso, Niger (Mauritánia 2000-ben kilépett¹⁴ - mint ahogy a néha ebbe a csoportba sorolt Csád sem.)

- az ún. Távoli Nyugat-Afrika országainak teljessége: Szenegál, Gambia, Bissau-Guinea, Guinea, Sierra-Leone, Libéria és (csak 1976 óta) a Zöld-foki szigetek.¹⁵

- valamint a Guineai öböl országainak teljessége: Elefántcsontpart, Ghána, Togo, Benin, Nigéria

¹⁴ Alapító tagsága ellenére, azért, hogy a Maghrebi Unió (UMA) tagja lehessen, mely a Nyugat-Szahara dosszié miatt hamar megfeneklett. Majd 2017 augusztusában Loméban az AGOA keretében létrehozott Afrika-Amerika fórumon társulási szerződést írt alá a CEDEAO-val és felmerült reintegrációja a szabadkereskedelmi övezetbe 2019 januárjáig. De 2020 januárjában Mauritánia még mindig csak csatlakozni készült ehhez s új csatlakozási kérelem beadására kérték fel. ld. Barma, Aboubacar Y.: „CEDEAO-Mauritanie: union scellée, malgré la réserve des chefs d’Etat”. *LaTribune.fr*, 2017.08.11., <https://afrique.latribune.fr/politique/integration-regionale/2017-08-11/cedeo-mauritanie-union-scellee-malgre-la-reserve-des-chefs-d-etat-746886.html>

¹⁵ Érdekes, hogy utóbbi Algériával (UMA) és Mozambikkal (SADC) együtt az egyedüli három ország Afrikában, mely kizárólag egyetlen regionális tömörülés tagja.

2017-ben Marokkó (febr. 24.), Mauritánia és Tunézia benyújtották ugyan (újra-)csatlakozási kérelmüket, megfigyelői státuszt kapva, de ezt még mindig nem kezdhették el. Mind Marokkó, mind a CEDEAO azon 5 állama, mely a csatlakozási ügyekkel lett megbízva a „hely ráérünk arra még” Pató Pál-i álláspontjára helyezkedett.

Tunézia még 2021-ben sem volt tisztában azzal, hogy mire is jogosítja fel a megfigyelői tagság (szimpla részvételi jogot jelent az üléseken vagy ennél többet). Tovább nehezíti a bővítést a hagyományosan a Marokkóval szemben álló Polisarioval barátkozó Nigéria politikai hozzáállása. Gazdasági téren pedig Szenegál, Ghána és a regionális kereskedelem 40%-át kézben tartó Nigéria komolyan tart az erős marokkói, a király támogatta gazdasági konkurenciától. Nem alaptalanul, mert Marokkó a kontinens 5. legerősebb gazdaságává és Nyugat-Afrika első számú beruházó országává vált.¹⁶

Nigéria a fenti okok miatt a Kontinentális Szabadkereskedelmi Zóna (ZLEC, ld. lejjebb) 2018 március 21-i szerződését sem írta alá, 2018 júniusára azonban gazdasági érdekekből finomított álláspontján és aláírta Marokkóval a 25 milliárd dolláros Nigéria-Marokkó 5600 km-es gázvezeték projektet, mely az eddig erősen az algériai gáztól függő Marokkónak kínál fontos alternatívát.

A tagsági problémák után tekintsük át a CEDEAO fő intézményeit:¹⁷

- az Állam és Kormányfők Konferenciája
- Miniszterek Tanácsa

- Közösség Parlamentje
- Gazdasági és Szociális Tanács¹⁸
- Közösség Bírósága
- Bizottság (< Végrehajtó Titkárság)
- Együtműködési, Kompenzációs és Fejlesztési Alap
- A CEDEAO Beruházási és Fejlesztési Bankja
- Nyugat-afrikai Egészségügyi Szervezet
- Speciális Technikai Bizottságok

2006. június 14-én az abujai konferencián a tagállamok vezetői módosították a struktúrát, a Titkárságot egy 9 tagú Bizottsággal helyettesítették, melynek tagjait a tagállamok adják rotációs sorrendben 4-4 éves mandátumokkal.

Az első bizottság Burkina Faso, Elefántcsontpart, Ghána, Mali, Niger, Nigéria, Szenegál, Sierra Leona és Togo képviselőivel 2007 januárjában kezdte meg a működését, ghánai elnökséggel, burkina fasoi alelnökséggel.

A fentiekén túl 11 speciális intézmény tartozik még hozzá, többek között a Nyugat-afrikai Monetáris Ügynökség (AMAO) és az Agrár és Élelmiszerügyi Regionális Ügynökség (ARAA).

A CEDEAO elnökségét a tagok nagyjából éves rotációban látják el, 2020 szeptember 7. óta a ghánai Nana Akufo-Addo az elnök. A CEDEAO költségvetése 2012-ben 265,5 millió USD (2021-ben: 557 millió, a COVID járvány ellenére 6,5%-os növekedést értek el 2020-hoz képest).

Ennek 80%-a tagállami hozzájárulásból áll, közösségi lefölözés útján (a 0,5%-os közösségen kívüli importvámából). A szervezet 600 főt foglalkoztat, felettük egy igazgatóval. Összehason-

¹⁶ Kozłowski, Nina: „Cedeao: le Maroc, la Tunisie et la Mauritanie coïncés en salle d'attente”, *Jeunafrique.com*, 2021.09.15. <https://www.jeunafrique.com/1228294/economie/cedeo-le-maroc-la-tunisie-et-la-mauritanie-coincés-en-salle-dattente/>

¹⁷ Communauté Économique des États de l'Afrique de l'Ouest (CEDEAO), pp. 7-8, https://wipolex-res.wipo.int/edocs/lexdocs/treaties/fr/ecowas/trt_ecowas.pdf, (Letöltve: 2021.01.09.)

¹⁸ Francia mintára, az Európai Uniónak is van hasonló szerve.

lításként megemlítjük, hogy az UEMOA 2012-ben 318 milliós költségvetéssel és 232 fős stábbal dolgozott, az Afrikai Unió ugyanekkor 250 milliós, a többi jelentősebb afrikai regionális integrációs szervezet pedig 54-84 millió dolláros büdzsére számíthatott.¹⁹

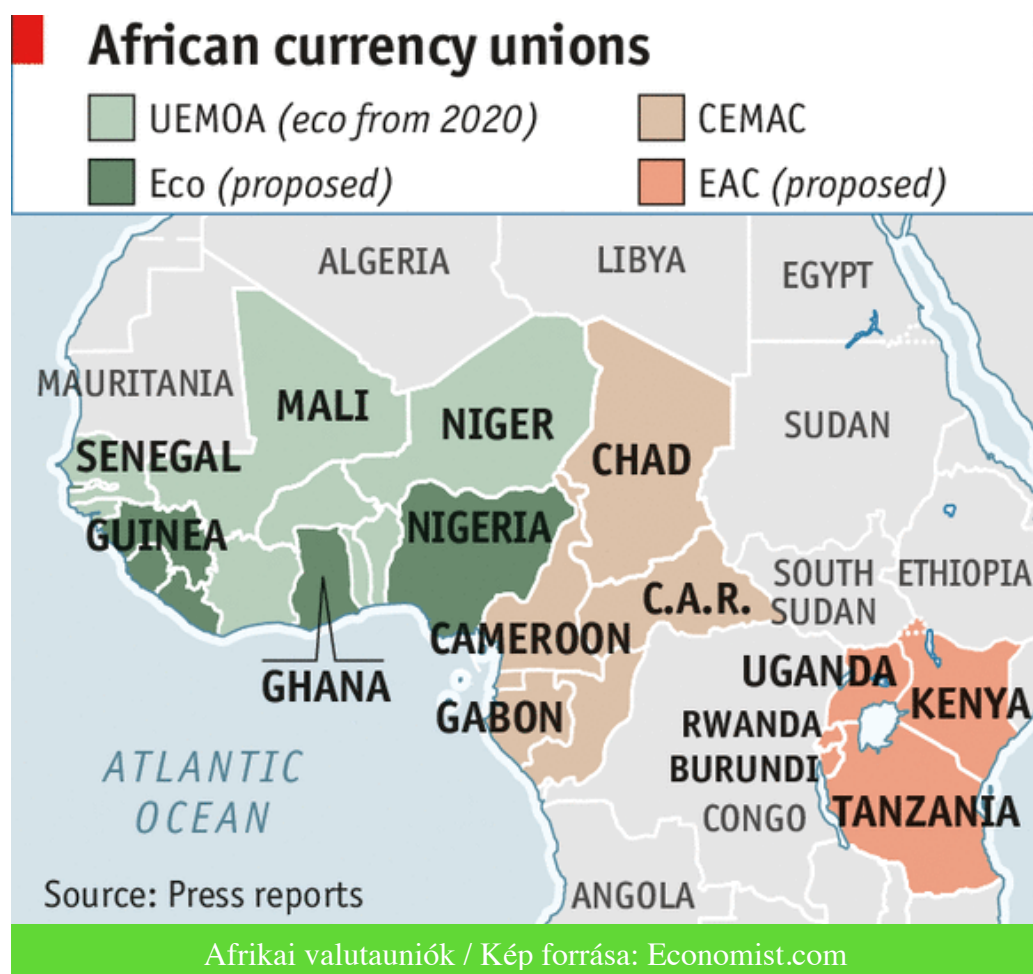
A CEDEAO 2010 júniusában megfogalmazott 2020-as stratégiai víziója (Közöségi Fejlesztési Program) 10 stratégiai tengelyt jelölt ki:

- 1.) A népesség integrációja;
- 2.) Tagállamok közötti megnövelt együttműködés;
- 3.) Agrárpolitika és közösségi ipar
- 4.) A szállítási infrastruktúra interkonnexiója (összekapcsolása)

- 5.) A TIC (Információs és kommunikációs technológia) interkonnexiója
- 6.) Energetikai és vízműtani (*hydraulique*) interkonnexió;
- 7.) Pénzügyi és monetáris integráció;
- 8.) Emberi fejlődés
- 9.) K+F és innováció
- 10.) Természeti és környezeti források.

A jelenleg is formálódó 2050-es stratégiai vízió hasonló célokat fogalmaz meg és az Afrika Unió *Agenda 2063* törekvéseibe illeszkedik.

A CEDEAO 2009 decemberében tervezte bevezetni az FCFA-t²⁰ is felváltani hivatott, az euró mintájára tervezett *eco*-t a tagállamok közös pénzként, de a gazdasági válság közbeszólt és az

¹⁹ Mamaty Isabelle - Jean-Michel Salmon - Jean-Marc Dioulo - Tanguy de Biolley - Lucia Angelo: *L'appui à l'intégration régionale en Afrique : quels enjeux pour les partenaires au développement ?* ETUDES 2012, Paris, Direction générale de la mondialisation, du développement et des partenariats – Ministère des Affaires étrangères, 2012. p. 22. https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/Integration_Afrique_BD_cle0edb4e.pdf

²⁰ Az FCFA-t 1945. dec. 26-án hozták létre, 1994-ben leértékelték. Megjegyezzük Réunion 1975-ig Mayotte pedig 1976-ig használta. 1 francia frank 50 CFA frankot ért az 1994-es leértékelésig.

időpontot először 2015-re halasztották. 2018-ban elkezdtek megterveztetni logót és megpályáztatni az elnevezését (2019-re született meg az *eco* név). 2020 második felében immár határidő nélkül ismét elnapolták a bevezetését.

Az *eco* felhasználóinak területe két jelenlegi monetáris zóna összeolvasztásával számol. Az egyik a Nyugat-afrikai Monetáris Zóna (ZMOA/WAMZ) öt tagja (Gambia, Ghána, Guinea, Nigéria, Sierra Leone) - az *eco* projekt kezdeményezői – jelenleg saját nemzeti valutájukat használják és függenek a Nyugat-afrikai Gazdasági és Monetáris Uniótól (UEMOA).

A másik zóna az UEMOA tagállamaiból áll, ezek a CFA frank két verziójának felhasználói és 2013-ban csatlakoztak az *eco* projekthez. Az Afrikai Unió berkein belül tárgyalások folynak további afrikai gazdasági zónák (pl. CEMAC – Közép-afrikai Gazdasági és Monetáris Közösség és EAC – Kelet-afrikai Közösség) bekapcsolásáról is.

Az afrikai szabadkereskedelmi zóna (AFTZ) létrehozásáról 2008. október 22-én döntött az SADC (Dél-afrikai Fejlesztési Közösség) az EAC (Kelet-afrikai Közösség) és a COMESA (Kelet és Dél-afrikai Közös Piac). 2012-ben merült fel az ötlet, hogy – a CEEAC és az AMU mellett - a CEDEAO felé is bővítsék a zónát. Majd 2015-ben megindultak a tárgyalások arra nézve, hogy egész Afrikára kiterjedjen a szabadkereskedelmi zóna, Kontinentális Szabadkereskedelmi Zóna (ZLEC/CFTA) néven.

2015 január elsején a CEDEAO-n belül közös külső vámtarifák léptek életbe (vámunió), de csak 9 tagország tudta ezeket *de facto* alkalmazni. A ZLEC

(vagy *Zlecaf*) 2018. március 21-ei megállapodását végül Eritrea kivételével 54 afrikai állam írta alá, a megállapodás a vámok megszüntetését irányozta elő a tagállamok termékeinek 90%-nál. A ZLEC a ratifikációt végrehajtottak keretében (a Covid19 miatt csak) 2021. január elsejével lépett életbe.

Jóllehet kezdetben szerepe tisztán gazdasági jellegű volt, a CEDEAO-t elég hamar elkezdtek foglalkoztatni a békefenntartás kérdései is. A tagállamok közötti viszályok és belső problémáik elég hamar világossá tették, hogy egy unió aligha lehet sikeres, ha a biztonságpolitikai aspektusokat ignorálja.

Mint láthattuk az Afrikai Egység Szervezete korábban gyakorlatilag kivonta magát ebből az állami szuverenitások elismerésével és a be nem avatkozás elvének hirdetésével. A CEDEAO több védelmi jellegű protokoll elfogadása után 1990-ben kiterjesztette jogkörét a regionális stabilitás megőrzésére is.

A Közösségi szövetséges erők (FAAC) a be nem avatkozás elvének meghaladásával az első olyan afrikai közösségi erő, mely egy adott ország belső konfliktusa esetén is bevethető. Ekkor állították fel az unió kezdetben tűzszünet-ellenőrző, majd békefenntartó dandárját, az ECOMOG-ot, melyet először az első libériai polgárháborúban (1989-1996) vetettek be. Az ECOMOG libériai (1990-97, 1999-2003), sierra leonei (1997-2000), bissau-guineai (1998-99) és elefántcsontparti (2002) polgárháborúk során játszott tevékenységének eredménye igencsak kétséges.²¹

²¹ CEDEAO, <http://www.sec.ecowas.int/sitecedeo/francais/about.htm> (Letöltés ideje: 2014.03.20.) valamint Assemblée de l'UEO – Document A/1880, L'Union européenne et le maintien de la paix en Afrique, 2004.12.01. p. 36.

II. Fontosabb integrációs törekvések a Nagy tavak térségében

A Nagy-tavak térsége Afrikában valódi súlyos problémákkal terhelt etnikai-geopolitikai „darázsívek” több világ találkozása mentén. A volt belga (illetve Ruanda és Burundi esetében megelőzőleg pár évtizedig német) gyarmati területeken létrejött három frankofón országot egyes felosztások Közép-Afrika régióhoz szokták sorolni.

A térségében 3 történelmi és egy mesterséges államalakulatról beszélhetünk: mind a Kongói Demokratikus Köztársaságot (Kongó-Kinshasa, a korábbi Belga Kongó, 1997-ig Zaïre (ejtsd: *záír*) alkotó tartományok konglomerátumának, mind Ruandának és Burundinak van történelmi előzménye egy adott magterületen. Míg Ugandát Tanzániából mesterségesen leszakítva és több egyéb terület hozzáadásával hozták létre az angol gyarmatosítók 1896-ban.

Az 1960-as dekolonizációs hullám során a térség államai, Afrika több térségéhez hasonlóan hamarosan számtalan integrációs formában és változó sikerrel törekedtek együttműködésük összehangolására.²² A Közép-afrikai Államok Unióját (UEAC)²³ 1968-ban hozták létre Mobutu Sese Seko zaïre-i elnök kezdeményezésére a csádi Fort Lamy-ban aláírt karta révén.

A nagyratörő cél egy gazdasági unió, egy „Közép-afrikai Egyesült Államok” létrehozása volt, mely egységbe tömöríti a régió államait, Csádot, Gabont, a Közép-afrikai Köztársaságot (KAK) a Kongói köztársaságot (Brazzaville), Ruandát és Burundit – természetesen a „nagy mamut”, Zaïre vezetése alatt. Ezzel el is jutottunk a terv Akhillesz-sarkáig,

hiszen nagyon eltérő nagyságú, népességű és gazdasági súlyú államokat tereltek volna egy akolba, melyek között lényegében csak a francia nyelv lett volna az összekötő kapocs. A terv annyira hamvába holt, hogy a legtöbb állam nem is válaszolt Mobutu felhívására, mivel nem tartották életképesnek s végül csak Zaïre, Csád és a KAK együttműködéséért indult el, míg utóbbi kettő 1981-es kiválásával meg is szűnt.

A következő említésre méltó integrációs kísérletre 1976-ig kellett várni, ekkor hozták létre a Nagy tavak vidéke Államainak Gazdasági Közösségét (CEPGL, 1976-1996, 2010-?) melynek célja a gazdasági integráció, valamint a személyek és áruk szabad mozgásának megkönnyítése a térségben, továbbá közös pénzügyi intézmények felállítása és finanszírozása, a regionális biztonsághoz való hozzájárulás, a pénzügyek, a kutatások és az energetika területén.

A Közösség ezúttal egy kisebb kört a(z 1923-tól) volt belga gyarmatokat, Ruandát Burundit és Zaïre-t egyesítette, székhelyei a Kivu tó két oldalán, a rwandai Gisenyiben és a (jelenlegi) KDK-beli Gomában találhatóak. Értelemszerűen az 1994-es burundi és ruandai krízisek a CEPGL működését is megakasztották, 1996-ban pedig Zaïre területét ért támadással az összes szerződését felfüggesztették.

Bertin Salumu²⁴ a CEPGL bukásának okát 4 eltérő vízió összeütközésében látta:

1. A Mobutu féle (zaïre-i) vízió lényegében a mamut Zaïre és a két törpe szövetségén alapult, kizárólag a kongói érdekeknek megfelelően.

²² Ezekről részleteiben ld. Türke A. I. (összeállította): *Manuel. op. cit.*

²³ Nem összekeverendő az 1999-ben létrehozott Közép-afrikai Gazdasági Unióval, aminek szerencsétlenül szintén UEAC a rövidítése

²⁴ Salumu, Bertin: „Région des Grands Lacs d'Afrique : réalité géographique ou manipulation géopolitique ?”, *l'Africain*, N° 220, 2005. pp. 28-33.

2. A Museweni féle (ugandai) vízió a nagy tavak vidéke összes államaira kiterjedt volna, létrehozva egy szuahéli köztársaságot Szudán déli részéből, a KDK-ból, Észak-Angolából, Burundiból, Ruandából és Ugandából. Az ugandai (nagy)hatalmi törekvéseknek megfelelő szuperállam tehát a (korabeli) határokat sem tartotta volna tiszteletben és Ugandát a KDK és Angola felől is tengeri kijáráshoz juttatta volna az Indiai óceán felé.

3. A Kagame féle (ruandai) vízió a Nagy Tavak vidékét „Tutsziországgént” képzele el, és azokat az országokat akarja egyesíteni, melyben tutszik élnek, függetlenül azok létszámbeli arányától, KDK-s Hinterlanddal, felélesztve a Hima-Tutszi birodalom régi álmát. Kigali a „genocídium-kártyát” maximálisan kijátszva érvel az e vízió keretében elkövetett intervenciók politikája mellett a térségben, hogy úgymond csak egy tutszi birodalom lenne képes megvédeni a tutszikat a vérengzésektől a jövőben.

4. A „nyugatinak” nevezett vízió a KDK balkanizációját vetítené elő. A nyugati Kivu tartományainak lecsatolásával és ezeknek Ruandához, illetve Burundihoz való csatolásával elvileg egy életképesebb gazdasági térség jöhetne létre és megoldaná a túlnépesedés problémáit is.

A 90-es évek végére tehát a CEPGL megfeneklett és éppen az egykori gyarmatosító állam, Belgium külügyminisztere hívta össze 2004-ben a brüsszeli Egmont palotába a résztvevő államok minisztereit, hogy tárgyaljanak az újraindításáról, melyet 2008-ra aztán el is határoztak, de a megvalósítás lassan halad.

A Közép-afrikai Államok Gazdasági Közössége (CEEAC/ECCAS) a lagoszi akcióterv alapján jött létre 1985-ben annak eredményeként, hogy 1981-ben a Közép-afrikai Vám- és Gazdasági Unió (UDEAC) tagállamai elhatározták

szervezetük kibővítését Sao Tomé és Príncipe-val valamint a CEPGL tagjaival.

Angola a közösségben 1999-ig megfigyelőként vett részt. Célja a gazdasági, társadalmi, kulturális fejlődés elősegítése a térségben, olyan regionális struktúrák létrehozásával, melyek majd egy közös piac felállításához vezethetnek. Az együttműködés részterületei számos szektorra kiterjednek, az ipar, a szállítmányozás és kommunikáció, az energetika, a földművelés, a kereskedelem, a vámjogok, pénzügyi és monetáris kérdések (stb.) területein.

A CEEAC ténylegesen csak 1985-ben kezdett el működni, de utána megint évekig inaktívvá vált, egyrészt pénzügyi nehézségek miatt, mert a tagok – mint ahogy e probléma a legtöbb afrikai integrációs szövet sújtja – nem fizették be a tagdíjakat, másrészt a már emlegetett nagy tavak vidéki krízisállapotok miatt az 1990-es évek első felében. A KDK valamint Ruanda és Angola között különösképpen elmérgesedett a helyzet, miután utóbbiak csapatai harcban álltak az előbbivel.

A közösséget 1998-ban aktivizálták újra a libreville-i csúcson, Pierre Buyoya burundi vezető elnöksége alatt, aki egyúttal az országát sújtó embargó beszüntetésére is szerette volna rávenni a feleket. Ekkor jelentették be Angola teljes jogú tagságát 1999-től és 10 millió francia frankos büdzsét állapítottak meg.

A legfontosabb cél az Afrikai Gazdasági Közösség (AEC/CEA) előkészítése lett: A Közép-afrikai Államok Gazdasági Közösségét elvileg az AEC egyik pillérének szánták, de 1990-es évekbeli inaktivitása miatt csak 1999 októberében indult meg a hivatalos kapcsolatfelvétel.

A közösség a térség biztonságának elősegítése érdekében is tett lépéseket: 2002 júniusában Malaboban előírták a közép-afrikai parlamentáris rendszer, valamint a Közép-afrikai Béke

és Biztonsági Tanács (COPAX) felállítást, a Védelmi és Biztonsági Bizottság (CDC) a Közép-afrikai többnemzetiségű erő (FOMAC) és a Közép-afrikai Gyorsreagálási Mechanizmus (MARAC) létrehozásával együtt. Ruandát is ekkor vették vissza a szervezetbe teljes jogú tagként.

2003. január 24-én az Európai Unió a CEEAC és a CEMAC (Közép-afrikai Gazdasági és Monetáris Közösség²⁵) pénzügyi támogatásáról írt alá megállapodást a felekkel, melynek feltételeként a két szervezet fúzióját tűzték ki, a CEEAC-ra bízva a szubrégió békéjének biztosítását a COPAX révén. A CEMAC ekkor kikerült az Afrikai Gazdasági Közösség pillérei közül, de államai annak is részei maradtak a CEEAC révén.

Az Európai Unió több műveletet is vállalt ekkor a KDK-ban, kezdve 2003 nyarán az EUFOR ARTEMIS hadművelettel, mely az unió első önálló művelete volt. A 11. ülészakot Brazzaville-ben tartották 2004 januárjában, a COPAX eddigre megszerezte a szükséges ratifikációkat. Elhatározták a közép-afrikai NEPAD²⁶ létrehozását, valamint tető alá hoztak egy deklarációt a nemek egyenlőségéről.

2007-ben Ruanda, annak ellenére, hogy a CEAAC alapító tagja volt, arra az elhatározásra jutott, hogy kilép. Döntését azzal indokolta, hogy tagságai az egymást átfedő regionális gazdasági szervezetekben zavart eredményeznek és ezentúl a Kelet-afrikai Közösség (CAE/EAC) és a COMESA beli tevékenységére kíván koncentrálni.

A COMESA (Kelet és Dél-Afrika Közös Piac) 1994-ben jött létre, szintén a AEC egyik pillérének számít, 20 kelet-afrikai ország vámunióját tűzte ki célul maga elé,

hogy az (elvileg?) 1981 óta létező szabadkereskedelmi övezet integrációját még szorosabbra vonják. A térség 475 millió lakossal és 677 milliárd USD GDP-vel rendelkezett 2014-ben. 2000-ben 9 tagállama hozott létre szabadkereskedelmi zónát (Dzsibuti, Egyiptom, Kenya, Madagaszkár, Malavi, Mauritiusz, Szudán, Zambia, Zimbabwe) amihez aztán vizsgált térségből Ruanda és Burundi 2004-ben csatlakozott.²⁷

²⁵ tagjai: Csád, KAK, Gabon, Kongó (Brazzaville), Kamerun, Egyenlítői Guinea

²⁶ *New Partnership for Africa's Development*, dél-afrikai kezdeményezés 2008-tól

²⁷ 2008-ban a COMESA egy kiszélesített szabadkereskedelmi térség létrehozását szorgalmazta az SADC (Dél-afrikai Gazdasági Közösség) és az EAC (Kelet-afrikai Közösség) bevonásával. A COMESA többek között saját bírósággal is rendelkezik. ld. Törke A. I. 2017. pp. 48-50. és p. 57.

Konklúzió

Az integrációs törekvésekről összefoglalóan elmondhatjuk, hogy mögöttük nem egyszer a térség egyes államainak vagy etnikumainak birodalmi ambícióit lehet felfedezni. Fejlődésüket rendre több évre megakasztották, jegelték az elhúzódó illetve nemzetköziesedő polgárháborús helyzetek. Másrészt a szervezeti tagságok köre igen sok átfedést és kuszaságot mutat, mely a hatékonyság ellen dolgozik.

Egyes államok egyéb (szub)régiók (pl. Kelet vagy Dél-Afrika) integrációs intézményeiben is tagok, különféle történelmi és/vagy gazdasági, etnikai okok miatt.

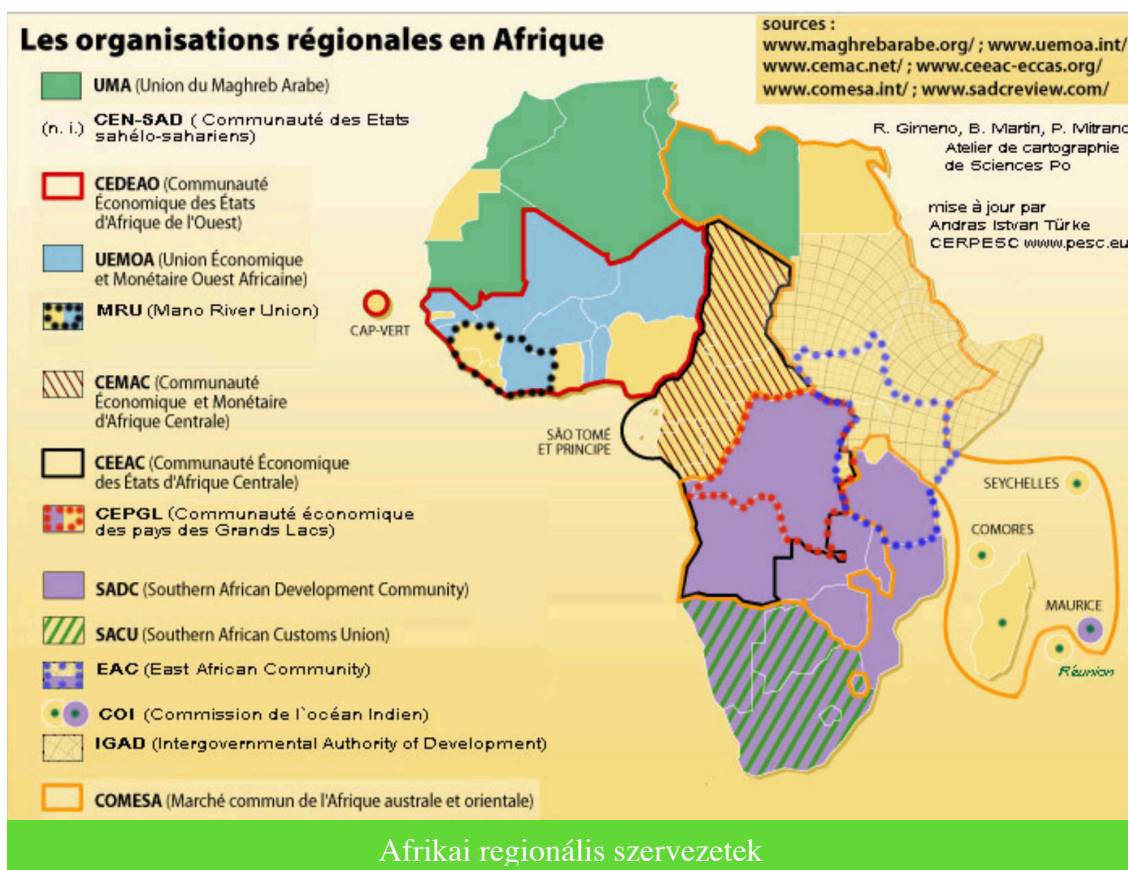
Az integrációs intézmények sokasága itt is – mint Afrika-szerte – paradox módon inkább a szorosabb együttműködések ellen dolgozik, noha az utóbbi évtizedben egyre jobban kikristályosodik, hogy mely integrációs formák képesek releváns aktorként fellépni a nemzetközi szinten.

E téren a frankofón integrációs törekvések az angolszász-alapú törekvésekkel

szemben – e térségben is – vesztesre állnak: Ruanda teljesen angolszász politikai-kulturális befolyás alá került, Burundiban ez szintén erősödik.

Ruanda például 2009-ben csatlakozott a Nemzetközösséghez, mely a francia integrációs kísérletekhez képest úgy látszik életképesebb együttműködési formát tudott létrehozni, melyben a tagoknak az anyaország támogatását élvezve kevésbé kell tartaniuk a kolonializmus feléledésétől. Lépése nem egyedülálló „nem angol-Afrikában”, 1995-ben a szintén volt (német majd) francia gyarmat, Kamerun, és a volt portugál gyarmat, Mozambik csatlakozott.

Burundi 2012-ben szintén benyújtotta csatlakozási kérelmét (melyet főként India támogat). 2013-ban bevezették az angol (és a szuahéli) nyelv kötelező oktatását az elemi iskolákban, 2014-ben az angol a kirundi és a francia mellett hivatalos nyelvvé vált. Burundi 1981-től tagja a 90%-ban angolszász COMESA-nak is és 2017-ben benyújtotta tagsági

kérelmét a 100%-ban angolszász SADC felé is, de ezt utóbbi a demokrácia hiányára hivatkozva elutasította 2019-ben.²⁸

A Commonwealt további afrikai tagjai, zárójelben a csatlakozási dátumok: Dél-Afrika (1931), Ghána (1957), Nigéria (1960), Sierra Leone és Tanzánia (1961), Uganda (1962), Kenya (1963), Malawi és Zambia (1964), Botswana és Lesotho (1966), Mauritius és Swaziland (1968), Seychelle szigetek (1976), Namíbia (1990).

Miután 2005 januárjában bevezették a vámuniót, az arushai protokoll életbe lépésével 2010 július elsején életbe lépett a Kelet-afrikai Közösség (EAC/CEA) közös piaca Kenya, Uganda, Tanzánia – valamint a vizsgált térségből – Burundi és Ruanda részvételével.

Ezzel e 126 millió fős és 70 milliárd eurós GDP-t adó regionális térségben lehetővé vált a személyek, javak, szolgáltatások és a tőke szabad áramlása.²⁹ A közösség igen ambíciózus célokat tűzött ki ekkor: Nemcsak, hogy 2012-re közös pénz bevezetését tervezték, 2013-ra már közös politikai föderációvá tervezték alakulni.

A lendület e közösségben is mérséklődött, végül a közös pénz céldátumát 2013 november 30-án Kampalában 2024-re módosították. (Ezt megelőzte a MAC, a Monetáris Ügyek Bizottsága létrehozása.³⁰)

Döntöttek arról is, hogy a Kelet-afrikai Közösség hivatalos munkanyelvei közé – burundi kezdeményezésre – a francia (és a szuahéli) nyelv is bekerül az angol mellé, bár ez a lépés az angol munkanyelv dominanciáját nem látszik veszélyeztetni.³¹ A nyelvkérdés azért is érdekes, mert ezzel Burundi kiegyenlítő-szerepet kíván játszani a térségben az angol és a francia nyelv között³², saját nemzeti példája alapján.

²⁸ Révillon, Jérémy: La politique étrangère burundaise: intégration régionale et maintien de la paix. 2014. <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-01206415/document>

²⁹ „1er juillet 2010 / Afrique. Entrée en vigueur du marché unique est-africain”, *Universalis.net*, <https://www.universalis.fr/evenement/1er-juillet-2010-entree-en-vigueur-du-marche-unique-est-africain/> (Letöltés ideje: 2022.01.09.)

³⁰ Nzeyimana, Parfait: „EAC : Monnaie unique, où en est-on ?” *BurundiEco*, 2018.04.13. <http://burundi-eco.com/eac-monnaie-unique-ou-en-est-on/>

³¹ „EAC : monnaie unique en 2024, le français désormais comme langue de travail”, *Iwacu*, 2013.12.02. <https://www.iwacu-burundi.org/afrique-eac-monnaie-unique-francais-kampala/>

³² „Burundi: l'anglais officialisé aux côtés du français et du kirundi”. *RFI*, 2014.08.29. <https://www.rfi.fr/fr/afrique/20140829-le-burundi-met-ordre-politique-linguistique>

Irodalomjegyzék

„1er juillet 2010 / Afrique. Entrée en vigueur du marché unique est-africain”, *Universalis.net*, <https://www.universalis.fr/evenement/1er-juillet-2010-entree-en-vigueur-du-marche-unique-est-africain/> (Letöltés ideje: 2022.01.09.)

Africa Rice weboldala, <https://www.africarice-fr.org/a-propos> (Letöltve: 2021.09.13.)

Assemblée de l'UEO – Document A/1880, L'Union européenne et le maintien de la paix en Afrique, 2004.12.01.

Barma, Aboubacar Y.: „CEDEAO-Mauritanie: union scellée, malgré la réserve des chefs d'Etat”. *LaTribune.fr*, 2017.08.11., <https://afrique.la Tribune.fr/politique/integration-regionale/2017-08-11/cedeaomauritanie-union-scallee-malgre-la-reserve-des-chefs-d-etat-746886.html>

Benkes Mihály: *A szuperhatalmak kora 1945-1992*. Bp. Korona, 1999.

„Burundi: l'anglais officialisé aux côtés du français et du kirundi”. *RFI*, 2014.08.29. <https://www.rfi.fr/fr/afrique/20140829-le-burundi-met-ordre-politique-linguistique>

CEDEAO, <http://www.sec.ecowas.int/sitecedeaofrancais/about.htm> (Letöltés ideje: 2014.03.20.)

Communauté Économique des États de l'Afrique de l'Ouest (CEDEAO), https://wipolex-res.wipo.int/edocs/lexdocs/treaties/fr/ecowas/trt_ecowas.pdf, (Letöltve: 2021.01.09.)

„EAC : monnaie unique en 2024, le français désormais comme langue de travail”, *Iwacu*, 2013.12.02. <https://www.iwacu-burundi.org/afrique-eac-monnaie-unique-francais-kampala/>

Kozłowski, Nina: „Cedeao: le Maroc, la Tunisie et la Mauritanie coïncés en salle d'attente”, *Jeunafrique.com*, 2021.09.15. <https://www.jeunafrique.com/1228294/economie/cedeaolemaroclatunisieetlamauritaniecoinceenlalledattente/>

Larané, André: „11 janvier 1994 - Dévaluation du franc CFA”, *Herodote.net*, 2018.22.27., https://www.herodote.net/11_janvier_1994-evenement-19940111.php

Lugan, Bernard: *L'Histoire de l'Afrique - Des origines à nos jours*. Paris, Ellipses, 2009. p. 607.

Mamaty Isabelle - Jean-Michel Salmon - Jean-Marc Dioulo - Tanguy de Biolley - Lucia Angelo: *L'appui à l'intégration régionale en Afrique : quels enjeux pour les partenaires au développement ?* ETUDES 2012, Paris, Direction générale de la mondialisation, du développement et des partenariats – Ministère des Affaires étrangères, 2012. https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/Integration_Afrique_BD_cle0edb4e.pdf

Nzeyimana, Parfait: „EAC : Monnaie unique, où en est-on ?” *BurundiEco*, 2018.04.13. <http://burundi-eco.com/eac-monnaie-unique-ou-en-est-on/>

Révillon, Jérémy: *La politique étrangère burundaise: intégration régionale et maintien de la paix*. 2014. <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-01206415/document>

Salumu, Bertin: „Région des Grands Lacs d'Afrique : réalité géographique ou manipulation géopolitique ?”, *l'Africain*, N° 220, 2005.

Sylvestre-Sidibe, Robert: *Quand le Mali éternua: Ou sous l'écu d'une civilisation*. Le Lys Bleu, 2019.

Türke A. I. (összeállította): *Manuel - Coopérations régionales et transfrontalières en Afrique*, Europa Varietas Institute, 2018. p.16.

Türke András István (szerk.) *A Jelenkori Franciaország I-II.*, Bp. L'Harmattan, 2021.

A szerzőről :

Dr. habil. Türke András István a svájci Europa Varietas Intézet igazgatója, történész, politológus, biztonságpolitikai elemző, az Óbudai Egyetem Afrika Kutatóintézetének vezető kutatója

AZ EDDIG MEGJELENT EuVI ELEMZÉSEK LISTÁJA :

<http://www.europavarietas.org>*Türke András István***Integrációs törekvések frankofón Afrikában**

a függetlenné válástól napjainkig

2022.01.09. - EuVI Elemzések

*Türke András István***Emmanuel Macron elnök belpolitikájának három éves mérlege**

avagy a "kifulladt lendület"

2021.01.09. - EuVI Elemzések

*Türke András István***François Hollande elnöki periódusának belpolitikai mérlege**

avagy a francia "Puding" próbája az evés

2018.03.20. - EuVI Elemzések

(...)

*Nagy Marcell***A Nicaragua-csatorna kérdése***Kína látványberuházása a harmadik világban*

2015.04.05. - EuVI Elemzések VII./2

*Nagy Marcell***Kelet- és Délkelet-Ázsia biztonságpolitikai kilátásai***Kína fejlődésének konzekvenciái a térségben*

2015.01.25. - EuVI Elemzések VII./1

(...)

*Herczeg Adrienn***Azerbajdzsán gazdasági fejlődése***és a magyar-azeri kulturális és diplomáciai kapcsolatok alakulása*

2013.12.10. - EuVI Elemzések V./4

*Kludia Bognár***The European Union`s nuclear energy policy***The Game of « Rock-Paper-Scissor »*

15.11.2013. - EuVI Analyzes V./3

(...)

*Schlenker Ádám***A multikulturalizmus politikája és filozófiája**

2012.09.03. - EuVI Elemzések IV./4

*Orosz Zoltán***"Arab tavasz" Szíriában***A szír helyzet a nagyhatalmi egyensúly tükrében*

2012.06.14. - EuVI Elemzések IV./3

Golovics József

Sarkozy elnökségének összefoglalása a kampányban tett ígéretei tükrében

A francia elnök mérlege

2012.03.28. - EuVI Elemzések IV./2

Türke András István

Az új magyar alkotmány külpolitikai szemszögből

A magyar alkotmányozás rejtett csapdái és néhány nemzetközi példa

2012.01.04. - EuVI Elemzések IV./1

Türke András István

A Keleti Partnerség

A lengyel „nagy hatalmi politika” és az EU szomszédságpolitika kudarcának eredménye?

2011.11.30. - EuVI Elemzések III./4

Schlenker Ádám

Elitelméletek Kelet-Közép-Európában és Magyarországon

Az 1989-es rendszerváltás után

2011.10.21 EuVI Elemzések III./3

Türke András István

Szerbia az EU-integráció útján : tények a „kincstári optimizmus” mögött

Hogyan célszerű kezelnie a szerb kérdést a magyar uniós elnökségnek?

2011.01.27. - EuVI Elemzések III./2

Türke András István

Erős elnökséggel az erős Európáért (?)

2011.01.06. - EuVI Elemzések III./1

Türke András István (szerk.)

A szlovén elnökségtől a lengyel elnökségig

Szerzők : Bródy Anikó; Horbulák Zsolt; Kinga Torbicka; Dr. Türke András István Ph.D; Dr. Hosszú Hortenzia Ph.D; dr. Pusztai Dávid; Velich Katalin

2010.09.22. - EuVI Elemzések II./8

Türke András István

Lengyel külpolitika az elnökválasztás után

(Több mint stílusváltás?)

2010.07.21. - EuVI Elemzések II./7

Türke András István

Az új magyar külpolitika várható irányvonalai

Hungary is facing a value-oriented change

2010.05.27. - EuVI Elemzések II./6

Türke András István

Kína világpolitikai törekvései

2010.05.10. - EuVI Elemzések II./5

Türke András István

A Dakar Rally biztonsági kockázatai Afrikában

2010.04.25. - EuVI Elemzések II./4

Marton Péter - Türke András István

Nemzetközi szélsőséges politikai tendenciák

(Iszlám fundamentalizmus, szélsőséges mozgalmak Európában, Ázsiában, Dél-Amerikában)

2010.04.14. - EuVI Elemzések II./3

Türke András István

La restructuration de l'industrie militaire en Hongrie (1988-2010)

(A magyar védelmi ipar átstrukturálódása az EU közös védelmi iparának kialakulása tükrében)

2010.02.18. - EuVI Elemzések II./2

Türke András István

A szlovák államnyelv-törvény legújabb módosításai

Avagy hogyan tovább Knut Vollebaek főképvisező úr

2010.01.18. - EuVI Elemzések II./1

Türke András István

Franciaország és az EU bevándorlási problémái

Az immigráció probléma vagy gazdasági szükségszerűség?

2009.06.25. - EuVI Elemzések I./4

Türke András István

Kudarcra ítélt-e a Nabucco-projekt?

Az EU energiapolitikai lehetőségeiről világpolitikai perspektívában

2009.04.29. - EuVI Elemzések I./3

Türke András István

Franciaország reintegrációja a NATO katonai struktúrájába

« Ment is, meg nem is, köszönt is meg nem is, vitt ajándékot meg nem is »

2009.04.03. - EuVI Elemzések I./2

Türke András István

« Eco(il)logique » : a környezetvédelem, mint a válság megoldásának csodafegyvere (?)

Milyen valódi lépéseket kéne megtenni az EU-nak a válság kezelésére ?

2009.03.06. - EuVI Elemzések I./1

EUROPA VARIETAS INTÉZET

<http://www.europavarietas.org>

EuVI ELEMZÉSEK | ISSN : 2061-9812 | **Kiadó** : Europa Varietas Association – Rue de la Sionge
9 – 1630 Bulle, Svájc | **Felelős szerkesztő** : Dr. habil. Túrke András István | © 2009-2022
Megrendelés : [info\(kukac\)europavarietas\(pont\)org](mailto:info(kukac)europavarietas(pont)org)

© Minden jog fenntartva. Tilos a jelen kiadvány egészének vagy egyes részeinek, valamint formai elemeinek és illusztrációinak felhasználása, a kiadó előzetes engedélye nélkül.